

УДК 378

ФІЛІМОНОВА Т. В.

м. Миколаїв

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ТЕОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті висвітлено теоретично обґрунтовані питання підготовки майбутніх учителів початкових класів до патріотичного виховання учнів. Розглянуто сутність понять «підготовка майбутніх учителів початкових класів до патріотичного виховання учнів». Автор стверджує, що готовність майбутніх учителів початкових класів до патріотичного виховання учнів є результатом їх професійно-педагогічної підготовки і передбачає розвиток інтелектуальної, емоційної і вольової сфер психіки людини, в єдності з удосконаленням їх моральних та етичних якостей.

Ключові слова: майбутні вчителі, патріотична підготовка, патріотичне виховання, патріотична освіта.

Постановка проблеми. Державотворчі процеси, що відбуваються в незалежній Україні протягом останніх десятиліть зумовлюють необхідність вирішення проблеми виховання національно свідомих громадян, справжніх патріотів, відданих Вітчизні, готових до плідної праці в ім'я рідного народу.

Патріотичне виховання належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання і передбачає формування патріотичних почуттів, любові до свого народу, глибокого розуміння громадянського обов'язку, готовності відстоювати державні інтереси Батьківщини. До засобів патріотичного виховання належать рідна мова, вітчизняна історія, українська література, рідна природа, українська культурно-духовна спадщина тощо.

Патріотичне виховання громадян виступає надзвичайно важливим чинником у спрямуванні держави та соціуму до усвідомленого формування активного громадянського суспільства, забезпечення загального сталого розвитку і національної безпеки держави. Ефективність цього процесу залежить від послідовності проведення єдиної політики і скоординованості дій усіх соціальних інститутів, від їхньої функціональної готовності. Але вагомий внесок у формування та розвиток патріотичної свідомості, виховання в молоді громадянсько-патріотичних якостей мають зробити сучасні освітні заклади [3, с. 46].

Аналіз публікацій з проблеми дослідження показав, що велике значення для розв'язання проблем підготовки вчителя до професійної діяльності мали фундаментальні дослідження Н. В. Кузьміної, В. О. Сластьоніна,

О. І. Щербакова. Крім зазначених вище науковців питання загальнопедагогічної підготовки знайшло своє розв'язання у працях сучасних педагогів: О. О. Абдуліної, Л. М. Ахмедзянової, І. М. Богданової, Н. М. Боритко, В. М. Володько, Ф. Н. Гоноболіна, Г. С. Сухобської, Н. Ф. Тализіної, Г. В. Троцько, М. Л. Фрумкіна, Р. І. Хмельюк, а також психологів Л. В. Войтко, С. Д. Максименко, В. А. Семиченко та ін.

Вихованню В дітей і молоді патріотизму надавали першочергового значення корифеї вітчизняної педагогіки Г. Ващенко, О. Духнович, І. Огієнко, С. Русова, Я. Ряппо, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Проблему формування в учнів патріотичних почуттів, національної самосвідомості розглядали в контексті загального процесу виховання молодого покоління українські дослідники Т. Бондаренко, В. Борисов, О. Вишневський, Т. Гавлітіна, О. Коркишко, В. Кузь, Р. Летронговський, К. Руденко, М. Сметанський, М. Стельмахович, Б. Ступарик; О. Стюпіна, К. Чорна та ін. До робіт, що торкаються психологічних аспектів етносвідомості належать праці І. Беха, М. Боришевського, П. Гнатенко, С. Киричука, В. Павленко, М. Лірен, С. Тагліна, О. Хрущ та ін. [4, с. 37].

Мета статті полягає у висвітленні теоретичного аспекту підготовки майбутніх учителів початкових класів до патріотичного виховання учнів.

Виклад основного матеріалу. Багато мислителів і педагогів минулого, розкриваючи роль патріотизму в процесі особистісного становлення людини, вказували на їхній багатосторонній формувальний вплив. Так, напри-

клад, К. Д. Ушинський вважав, що патріотизм є не тільки важливим завданням виховання, але й могутнім педагогічним засобом: «Як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до батьківщини, і ця любов дає вихованню вірний ключ до серця людини і могутню опору для боротьби з його поганими природними, особистими, сімейними і родовими нахилами».

І. А. Ільїн писав: «Люди інстинктивно, природно і непомітно звикають до навколишнього середовища, до природи, до сусідів і культури своєї країни, до побуту свого народу. Але саме тому духовна сутність патріотизму залишається майже завжди за порогом їхньої свідомості. Тоді любов до батьківщини живе в душах у вигляді нерозумної, невизначеної схильності, яка то зовсім завмирає і втрачає свою силу, поки немає належного подразника (в мирні часи, в епохи спокійного побуту), то спалахує сліпою пристрастю, пожежею переляканого і жорстокого інстинкту, здатного заглушити в душі і голос совісті, і почуття міри і справедливості, і навіть вимоги елементарного сенсу».

У тлумачному словнику В. І. Даля слово «патріот» означає «любитель батьківщини, ревнитель про благо її, отчизнолюб, отчественник або отчизнік». Патріотизм як якість особистості проявляється в любові і повазі до своєї Вітчизни, співвітчизників, відданості, готовності служити своїй Батьківщині. У Педагогічному енциклопедичному словнику дається таке визначення патріотизму: «... любов до батьківщини, до рідної землі, до свого культурного середовища. З цими природними підставами патріотизму як природного почуття поєднується його моральне значення як обов'язка й чесноти. Ясна свідомість своїх обов'язків стосовно батьківщини і правильне їхнє виконання утворюють чеснотипатріотизму, які здавна мали і релігійне значення ...» [1, с. 234].

Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Патріотизм – соціально-історичне явище. Елементи його виникли як усвідомлення родових зв'язків, обрядів, звичаїв. Слово «патріотизм» (від «patris») – грецького походження, в перекладі означає «батьківщина, вітчизна». Уперше во-

но з'явилося в період Великої Французької революції (1789–1793 р.). Патріотами називали себе борці за народ, захисники республіки.

У філософському словнику патріотичне виховання розглядається як виховання, змістом якого є любов до Вітчизни, відданість, гордість за її минуле й сучасне прагнення захищати інтереси Батьківщини. Це визначення актуалізує рол патріотичного виховання, оскільки саме через активну діяльність людини на користь суспільства виявляються її справжні почуття.

Важливим завданням виховання в українській школі є також подолання в учнів недовіри й підозрілості у ставленні до інших народів і націй, сприяння толерантності міжнаціональних відносин в умовах багатонаціональної держави.

Зв'язок національно-патріотичного виховання з полікультурним, метою якого є формування етики міжетнічних стосунків обґрунтовували Н. Миропольська, Г. Назаренко, О. Сухомлинська, Г. Філіпчук та ін.

Першооснови патріотичного виховання були закладені в народній педагогіці. Українська народна педагогіка сягає корінням у сиву давнину – ще до часів заснування Київської держави. Відомий сучасний вчений М. Стельмахович зазначав, що «народна педагогіка – це написаний багатотомний усний підручник про навчання і виховання підростаючих поколінь, який твориться народом, зберігається у його пам'яті й постійно ним використовується, систематично збагачується і вдосконалюється» [5, с. 57].

Народна педагогічна мудрість віддзеркалилася в усній народній творчості – піснях, баладах, притчах, казках, міфах, легендах, прислів'ях, приказках тощо.

В родині необхідно виховувати дитину на історичному минулому України. Дітей потрібно вчити шанувати рідних і знайомих – ветеранів війни та праці, поважати трудові та бойові нагороди. Визначне місце в сім'ї має належати Дню пам'яті померлих людей, загиблих воїнів, тому що це свято формує готовність продовжувати справи, заповіти батьків та дідів. У ході підготовки та відзначення цього дня формується історична пам'ять, зміцнюється спадкоємність поколінь, вічність буття нації.

Діти повинні знати своїх предків, знати історію їхнього життя, захоплення, заслуги перед своєю родиною та Батьківщиною. Батькам потрібно разом з дітьми відвідувати музеї історії війни, народної творчості, краєзнавчі музеї, що допоможе формувати в дитини бойовий дух, гордість за своє місто, свій народ та Батьківщину, глибоке розуміння громадянсько-патріотичного обов'язку.

Смислове навантаження поняття «виховання» трансформується у відповідні змістові конструкції патріотичного виховання як виду педагогічної

діяльності, яка у процесуальному аспекті визначається широким смисловим спектром: вплив суспільства на людину (соціалізація); цілеспрямований педагогічний вплив з боку системи навчально-виховних закладів; вплив педагога на особистість з метою формування у неї системи певних якостей, поглядів, переконань [2, с. 73].

Таким чином, патріотичне виховання – це соціальне явище, напрям педагогічної діяльності і фактор суспільного життя.

О. Вишневський виділяє три етапи розвитку патріотичної свідомості дитини та людини взагалі:

1. Етап раннього етнічно-територіального самоусвідомлення є основою, фундаментом патріотичного виховання і здійснюється переважно в батьківській родині та в школі. Він припадає на дошкільний і молодший шкільний вік. На цьому етапі формується почуття патріотизму.

2. Етап національно-політичного самоусвідомлення, припадає на підлітковий вік, коли дитина з лона сім'ї та школи переходить у громадське середовище. На цьому етапі відбувається приєднання юнацтва до різноманітних дитячих й молодіжних громадських, політичних організацій і об'єднань, які в змозі допомогти виховати сьогорнішнього школяра, завтрашнього громадянина України.

3. Етап державницько-патріотичного самоусвідомлення, коли поняття «національного» виходить за межі етнічності та сягає рівня державності. Характерними рисами даного етапу є вияв любові, поваги до своєї держави як головної мети нації.

Патріотизм, як почуття має внутрішню структуру, що складається з кількох компонентів:

- перший, поверхневий, – природна любов до свого народу як до великої родини; любов до рідного слова, рідної природи;
- другий – це відчуття патріотизму розумом, усвідомлення обов'язку перед народом, готовність стати на захист його інтересів;
- третій – це переплетіння любові до рідного, близького з усвідомленням свого обов'язку перед народом; це прагнення, готовність слухати Батьківщині.

Розглядаючи патріотичні почуття, спираємося на твердження психолога П. Якобсона, що розвиток почуттів відбувається в процесі спеціального впливу на емоціональну сферу людини. У патріотичних почуттях відбивається ставлення особистості до своєї держави, її минулого, майбутнього та сьогодення. Складовими патріотичних почуттів є:

- почуття належності до своєї держави та її народу;
- почуття гордості за успіхи держави, біль за невдачі;
- повага до історії, культури, традицій, вірувань, менталітету;
- захоплення героїчними подвигами минулого та сучасності;
- любов до рідної природи;
- шанування рідної мови, традицій, звичаїв, обрядів рідної країни;
- ностальгія при розлуці з Батьківщиною;
- неприязнь до всього антиукраїнського;
- почуття національної гідності.

У контексті підготовки майбутнього вчителя заслуговує на увагу дослідження С. Русскова, в якому виділено загальні та спеціальні педагогічні умови професійної підготовки виховання учнів. Вони забезпечують ефективне рішення завдань підготовки майбутнього вчителя початкових класів. Отже, до загальних педагогічних умов відносяться ті педагогічні обставини, що необхідні і достатні для нормального функціонування педагогічного процесу у вищій школі, незалежно від профілю підготовки фахівця [6, с. 58].

Під загальними умовами дослідник розуміє:

- загальну мету підготовки фахівця;
- зміст загальної підготовки;
- наявність певної системи підготовки;
- педагогічні принципи;
- загальні педагогічні форми і методи підготовки фахівців у ВНЗ;
- формування у майбутніх вчителів нового педагогічного мислення;
- морально-психологічний клімат;
- матеріально-технічна база, ТЗН;
- наявність творчо працюючих фахівців.

До спеціальних педагогічних умов С. Руссов відносить необхідні і достатні умови, що забезпечують підготовку вчителя до професійно-творчої діяльності у виховання молодших школярів. Наприклад:

- власну мету і завдання;
- зміст, обумовлений власною метою і завданнями;
- врахування місцевих і регіональних особливостей при визначенні змісту підготовки;
- врахування «місцевих потреб» у фахівців;
- використання нетрадиційних форм і методів підготовки;
- врахування мотиваційної направленості;
- наявність спеціальної матеріально-технічної бази (музей, періодична художня виставка, експонати, тощо).

FILIMONOVA T. V.

Mykolaiv

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS IS TO PATRIOTIC EDUCATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THEORY OF PEDAGOGICS

The article highlights theoretically reasonable questions of preparation of future teachers of initial classes of Patriotic education of students. Considered the essence of the notions «preparation of future teachers of initial classes to Patriotic education of pupils». Author claims that the willingness of future primary school teachers to Patriotic education of students is the result of their professional and pedagogical training and provides for the development of intellectual, emotional and volitional spheres of the human psyche, in unity with the improvement of their moral and ethical qualities.

Keywords: future teachers, Patriotic training and Patriotic education, Patriotic education.

ФИЛИМОНОВА Т. В.

г. Николаев

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ПАТРИОТИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ТЕОРИИ ПЕДАГОГИКИ

В статье освещены теоретически обоснованные вопросы подготовки будущих учителей начальных классов патриотического воспитания учащихся. Рассмотрены сущность понятий «подготовка будущих учителей начальных классов к патриотического воспитания учащихся». Автор утверждает, что готовность будущих учителей начальных классов к патриотического воспитания учащихся является результатом их профессионально-педагогической подготовки и предусматривает развитие интеллектуальной, эмоциональной и волевой сфер психики человека, в единстве с усовершенствованием их моральных и этических качеств.

Ключевые слова: будущие учителя, патриотическая подготовка, патриотическое воспитание, патриотическое образование.

Список використаних джерел

1. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка / В. И. Даль. — М., 1955.
2. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад. — М. : Большая Российская энциклопедия, 2003.
3. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий : в 2 т. / Г. К. Селевко. — М. : НИИ школьных технологий, 2006. — Т. 2. — 816 с. — (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»).
4. Теория воспитания. Лабораторно-практические занятия для студентов: учеб. пособ. / под ред. И. А. Тютьковой. — М. : «РИО» Мособлупрполиграфиздата, 2000. — 173 с.
5. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / К. Д. Ушинский. — М., 1974.
6. Харламов И. Ф. Педагогика : учеб. пособ. / И. Ф. Харламов. — М. : Высш. шк., 1999. — 512 с.

Стаття надійшла до редколегії 24.04.2014